

Павленко В.В. Особливості підготовки майбутнього вчителя в Республіці Польща в контексті полікультурного підходу / В.В. Павленко // Проблеми освіти: Збірник наукових праць. – Вінниця-Київ, 2015. – Вип.82. – 308 с. – С. 196-203.

УДК 371.32

Павленко В.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА В КОНТЕКСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ

У статті зроблено аналіз напрямів розвитку педагогічної думки у контексті досвіду освітньої системи Польщі в реформуванні та шляху до євроінтеграції. Обґрунтовано науково-методичні рекомендації щодо можливого творчого використання прогресивних ідей польського досвіду щодо розвитку креативності вчителів задля модернізації системи освіти України.

В статье сделано анализ направлений педагогической мысли в контексте опыта образовательной системы Польши в реформировании и пути к евроинтеграции. Обоснованы научно-методические рекомендации относительно возможности использования прогрессивных идей польского опыта по развитию креативности учителей с целью модернизации системы образования Украины.

The analysis of pedagogical branches is made in the context of reforming the system of education in Poland and integration into the European Union. Grounded scientific guidance on the possible use of advanced creative ideas Polish experience of creativity for teachers modernization of education in Ukraine.

Ключові слова: педагогіка, педагогічна наука Польщі, новітні педагогічні підходи, професійна підготовка.

***Ключевые слова:** педагогика, педагогическая наука Польши, новейшие педагогические подходы, профессиональная подготовка.*

***Key words:** pedagogy, teaching science in Poland, new pedagogical approaches, professional training.*

Підготовка педагогічних кадрів для полікультурного соціуму відноситься до числа актуальних напрямків розвитку педагогічної освіти в сучасному світі. Сучасне життя ставить перед освітою складне завдання формування особистості в умовах культурного розмаїття, а також в умовах зміни мови її соціалізації. Саме тому проблема підготовки педагогічних кадрів актуальна для України з традиційно багатонаціональним, полікультурним і багатомовним населенням.

Підготовці вчителів належить особливе місце серед пріоритетних завдань сучасної освіти, оскільки вчитель був, є і залишається головною дійовою особою, покликаною реалізувати її цілі. Основним завданням педагогічних навчальних закладів є здійснення високоякісної професійної підготовки вчителя. Професійна підготовка вчителя еволюціонувала разом зі змінами в цілепокладанні навчання й виховання, в головних підходах до професійних характеристик і фахових якостей педагога.

Пошук найбільш оптимальних концептуальних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів зумовлюють зростання наукового інтересу до вивчення досвіду вищої школи країн ЄС, зокрема – Республіки Польща. Це зумовлено тим, що Польща і Україна мають багато спільного в культурному, соціально-історичному розвитку. Крім того, Польща, яка як член ЄС вже впровадила реформи в галузі професійної підготовки вчителів, може бути джерелом цінних узагальнень щодо розвитку освіти України на часі її входження у спільний європейський освітній простір. Досвід західних країн зумовлює потребу пошуку шляхів розв'язання проблем професійної підготовки вчителів, тому порівняльні дослідження набувають особливого значення.

Мета статті – розглянути проблему підготовки педагогічних кадрів для полікультурного соціуму на прикладі Республіки Польща.

Значний науковий доробок щодо методології порівняльної педагогіки знаходимо у працях О. Антонової, С. Вітвицької, О. Дубасенюк, О. Заболотної, Н. Лавриченко, О. Локшиної, Н. Ничкало, А. Сбрувої, С. Сисоєвої та ін. Важливого значення для розв'язання різних аспектів проблем професійної підготовки вчителів мають праці таких науковців, як: А. Алексюк, С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Коберник, Н. Кузьміна, К. Кузь, В. Майборода, Н. Побірченко, В. Сластьонін, М. Ярмаченко та ін..

Важливим є напрацювання таких польських учених, як Ч. Банах, К. Денек, З. Квечінський, Г. Квятковська, Т. Левовицький, С. Мешальський, В. Оконь, Д. Обідняк, М. Охманський, Д. Панковська, Й. Пекарський, Х. Хамер та ін..

Досвід Республіки Польща, з одного боку, є типовим, з іншого – унікальним, що і є підставою для узагальнень і висновків щодо постановки нових завдань, що визначають специфіку підготовки педагогічних кадрів для полікультурного соціуму.

Одним із актуальних питань сьогодення є проблема розвитку креативності майбутніх учителів. Актуальність зумовлена необхідністю виховувати покоління, здатне бачити проблеми, аналізувати їх та знаходити нестандартні ефективні рішення. Світова економічна криза вразила молоду Українську державу з ще нестабільною політичною ситуацією. І саме майбутнє креативне покоління здатне подолати бар'єри шаблонності, якими відрізняються дії багатьох сучасних керівників.

Розвиток креативних здібностей школярів - це одна з принципових цілей освіти. Завданням у наш час є виховання такої особи, яка була б здатна ухвалювати самостійні розумні рішення, знаходити вихід з різних ситуацій.

У цих умовах від педагога як носія загальнолюдських цінностей, вихователя нових творчих якостей вимагається високий рівень професійної компетентності й загальної культури, ціннісного самовизначення, здатності здійснювати свою діяльність відповідно до принципів демократизму й гуманізму у дусі толерантності й самооцінки кожної індивідуальності. На цьому акцентують увагу закони України «Про освіту», «Про вищу освіту»,

«Про загальну середню освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), державні цільові програми: розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року; підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року; «Сто відсотків» (2011-2015 рр.).

Стрімка динаміка, що відбувається в суспільстві на сучасному етапі розвитку соціальних і культурних змін, високий рівень розвитку сучасних технологій викликають необхідність перенесення уваги педагогів з процесу передачі готових знань на процес здобуття знань, тобто на розвиток креативного мислення й розвиток креативності школярів. Але слід пам'ятати, що тільки вчитель з високим рівнем креативності здатен розвивати цю якість у своїх учнів.

Головне завдання учителя - не «донести», «пояснити» й «показати», а організувати спільний пошук розв'язання певних проблем. Такі умови навчання вимагають від учителя вміння вислухати думку всіх учнів, стати на позицію кожного з них, щоб зрозуміти логіку їхнього міркування, проаналізувати відповіді й пропозиції дітей і непомітно спонукати їх до правильної відповіді.

Важливою передумовою розв'язання зазначеної проблеми є розвиток педагогом власної креативності. Педагогічною аксіомою сьогодення має бути теза: *щоб успішно розвивати креативність школярів, сучасний учитель сам повинен бути креативною особистістю, прагнути до подолання в собі сили шаблону, формальності у викладанні навчального матеріалу.*

При організації роботи щодо розвитку креативності школярів слід враховувати, що дітям з випереджаючим розвитком інтелекту необхідне не лише відповідне розумове навантаження, але й своєчасне керівництво вчителя. Дуже багато для дітей з високими розумовими можливостями може дати і звичайна школа, тільки якщо там є Вчитель з великої літери [5, с. 72].

Креативність - творчі здібності індивіда, які характеризуються готовністю до створення принципово нових ідей, які відхиляються від традиційних або прийнятих схем мислення. Креативність - здатність людини реалізувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко розв'язувати проблемні ситуації [6].

У 1950 році із доповіддю «Креативність» виступив Президент Американської психологічної асоціації Джордж Гілфорд. Учений використав поняття «креативність» для позначення здатності індивіда до творчості, проте і сьогодні немає єдиної думки щодо визначення цього поняття [3, с. 443-456].

Джордж Гілфорд виділяє *шість параметрів креативності*:

- здатність до знаходження і постановки проблеми;
- здатність до генерування великої кількості ідей;
- гнучкість – здатність до продумування різноманітних ідей;
- оригінальність – здатність відповідати на стимули нестандартно;
- здатність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі;
- здатність розв'язувати проблеми, тобто здатність до аналізу та синтезу [3, с.452].

Становлення вчителя в розвитку творчого навчального-виховного процесу включає в себе оновлення функцій, таких як *швидкість*, *гнучкість* і *оригінальність* мислення. *Швидкість мислення* - це здатність учителя спонтанно реагувати на ситуації, які виникають у класі, що вимагають негайного плану дій, а також стежити за мисленням учнів; здатність швидко переключатися з однієї ідеї на іншу; здатність до генерування нових ідей. *Гнучкість мислення* вчителя передбачає вміння бачити особливості класу, спостерігати індивідуальні особливості учнів, як обдарованих і середніх. Різноманітність різних завдань на уроці дозволяє учням розвивати свої навички, але це не гарантує, що ці завдання цікаві та викликають мотивацію учнів до навчання, тому слід шукати нові шляхи вирішення проблеми. Отже, вміння вчителя - заохотити учнів своєю розповіддю; створити проблемне бачення ситуації.

Оригінальність мислення вчителя проявляється у виборі змісту, форм і методів навчання, що формує креативне ставлення учнів через відкриття, розвідку та самовдосконалення. Це особливо очевидно в розробці або способу роботи, де учень має можливість активної та самостійної роботи, формування науково-дослідного ставлення, проблеми сприйняття, формулюючи питання і гіпотези та перевірки їх, прийняття відповідних заходів.

Розвивати креативність майбутніх учителів потрібно ще в процесі фахової підготовки. Останніми роками дослідженнями розвитку креативності майбутнього вчителя займаються О.Є. Антонова (*технологія розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін*), І.В. Гриненко (*розвиток креативності вчителів гуманітарного профілю*), О.М. Дунаєва (*формування креативності майбутнього вчителя*), І.В. Подорожна (*розвиток креативності майбутнього вчителя природничого профілю*), В.А. Фрицюк (*формування креативності майбутніх учителів музики*), І.Ю. Шахіна (*формування креативності у майбутніх вчителів математики*) та інші.

Особливу увагу польських учених та педагогів-практиків викликають проблеми становлення вчителя, питання формування особистості педагога та удосконалення його професійної діяльності, перспективи неперервної педагогічної освіти. Польські вчені В. Хорин та Я. Мацієвський у 2004 році видали збірку статей «Вчитель-андролог на початку XXI століття», яка містить цінний матеріал щодо підготовки вчителів, покликаних знайти шляхи, способи і форми для подальшого розвитку особистості. Водночас особистість педагога постає як інтегральна єдність креативності та саморозвитку [11, с. 23–24].

Відомий польський учений А. Кутисевич окреслив основну проблематику наукових досліджень в галузі педетуології та намітив перспективи подальшого розвитку:

- професійні компетенції вчителя;
- орієнтації та цінності в професійній діяльності педагога;
- вчитель як особистість у стосунках з учнями;
- мобільний учитель;
- суспільно-економічний статус учителя;
- якість життя сільських та міських учителів;
- учитель в локальному вимірі свого індивідуального середовища та інші. [10, с. 337–347].

Х. Квятковська написала підручник з педетуології, у якому вона аналізує природу педагогічної діяльності. Велика увага приділяється автором

індивідуальному розвитку вчителя, його суспільній та індивідуальній діяльності. Х. Квятковська наполягає на необхідності міцних і всебічних наукових знань учителя. Всі практичні вміння педагога, на думку вченої, базуються на сильній теоретичній підготовці та інтелектуальній компетенції. Важливою є також неповторна індивідуальність педагога, його внутрішня сила, що надає професійній діяльності глибокий зміст [8].

П. Кволик склав та охарактеризував цілу систему компетенцій сучасного польського вчителя, що включають такі компетенції: предметні, дидактично-методичні, психологічні, морально-духовні, комунікативні, реалізаційні, інтерактивні, асертивні (дотримання прав дітей та молоді), постуляційні, фасілітаторські (концентрація уваги на особистості учня), креативні, пізнавальні, організаторські, інформаційно-медіальні, праксеологічні (планування), діагностичні, компетенції контролю та оцінки, самоосвіти [9, с. 25].

Слід також відзначити роботи Т. Левовицького, які стали етапними в своїй галузі. Вчений пропонує наступні концепції професійної підготовки вчителів: загальноосвітня, особистого різнобічного розвитку; спеціальної професійної підготовки; формування методичних навичок. Т. Левовицький намагається теоретично розробити ідеальну модель освіти польського вчителя. Вчений зазначає, що зміни в освіті можливі, якщо змінити саме суспільство, оскільки освіта є частиною його життя. Основні зміни, які він пропонує, проявляються в трьох положеннях:

- фундаментальні зміни відносно між країною, суспільством, освітою та особистістю;
- вище перелічені інститути повинні супроводжувати зміни у відносинах між учасниками освітнього процесу - між учителями та учнями, між учительськими та учнівськими колективами;
- формування сучасної моделі освіти та нових умов її функціонування [4].

Слід зазначити, що в окремих ВНЗ Польщі педпедагогія викладається як навчальний предмет курсу магістратури згідно з освітніми стандартами. Існує професійна спільнота, що об'єднує педагогів-педпедагогів Польщі.

У польській педагогіці розрізняють окрему галузь міжкультурної педагогіки, яка набирає особливої актуальності в період приєднання РП до ЄС. Окрім того, в останні роки Польща приймає до навчання велику кількість студентів з України, Білорусії, Росії. У свою чергу, польські студенти навчаються у Франції, Німеччині, Італії, Канаді, США, Великій Британії. Тому міжкультурна педагогіка працює у двох напрямках:

- підготовка вчителів до роботи у полікультурному суспільстві;
- формування у студентів поважливого ставлення до всіх існуючих в суспільстві культур, виховання в душі відкритості та толерантності.

Значною постаттю галузі міжкультурної педагогіки є Єжи Нікітович, заведувач кафедрою міжкультурної освіти Білостоцького університету, автор підручника «Освіта регіональна та міжкультурна» та багатьох інших відомих праць [12].

Сучасний учитель модернізує змістовий компонент, застосовуючи групи методів продукування ідей. Учитель застосовує комплекс спеціальних *методів розвитку креативності*: методи проблематизації, методи продукування ідей, методи, спрямовані на розвиток аналітичного мислення.

Креативний вчитель - це вчитель, який має власний стиль викладання, який формується під впливом як *внутрішніх* (попередніх знань, досвіду, професійних якостей), так і *зовнішніх* факторів (нормативних засад професійної діяльності, необхідності постійного підвищення кваліфікації).

Якості креативного вчителя: сила, гнучкість, витривалість, координація.

Сила розуму - здатність учителя зосередитись на тому, що потрібно, і настільки, наскільки необхідно.

Гнучкість розуму - здатність учителя переключатись з одного ходу думок на інший. Це саме вміння нестандартно мислити.

Витривалість - здатність учителя тривалий час підтримувати високий рівень активності, не відволікаючись і не втрачаючи координації.

Координація розуму - здатність учителя оперувати одночасно кількома поняттями, зберігаючи рівновагу за будь-яких обставин.

Основними ознаками креативної особистості є: інтелект, знання та досвід; широта кругозору; самостійність і сміливість мислення; здатність до критичного оцінювання попереднього досвіду і навколишньої дійсності; діалектичний світогляд; індивідуальність, оригінальність і незалежність у прийнятті рішень; альтернативність; здатність фантазувати; широке використання наукового підходу в практичній діяльності; постійний пошук оптимальних оригінальних рішень поставлених завдань; творчий стиль мислення, здатність бачити проблему; виявляти суперечності; творча фантазія; розвинена уява; прагнення досягти ефективного результату за конкретних умов праці; високий рівень загальної культури. Творча особистість педагога завжди характеризується високим рівнем креативності, яскраво вираженими особистісними якостями і здібностями, які сприяють успішній професійній діяльності.

Якщо вчитель перестає тренуватися, давати собі додаткове навантаження (зупиняється на досягнутому, звужує коло своїх інтересів, припиняє шукати нові рішення), він втрачає креативну форму.

Креативна особистість – особистість, готова до швидкої переорієнтації, переходу до якісно нової структури мислення, нестандартних дій в екстремальних умовах.

Креативна педагогічна система – це органічно пов'язані зміст, форми, прийоми, методи, засоби всебічного розвитку, навчання та виховання, що забезпечують формування творчої особистості зі світоглядом дослідника теоретика, експериментатора, громадянина.

Складовими *креативного викладання* визначається: подача сучасного матеріалу в широкому контексті, використання метафор, встановлення міжпредметних зв'язків, застосування мультимодального підходу, часта зміна видів діяльності на уроці, варіювання темпу викладання, демонстрація впевненості, здатність надихати й цінувати учнів, заохочення їх до активної, емоційної взаємодії.

Вчитель, який створює *креативне освітнє середовище*, яке поєднує фізичну, психологічну, соціально-гуманну, віртуальну й біологічні сфери. На думку вчених (Д. Девіс, Н. Джексон, Т. Кремін, П. Мартін, Р. Моріс, А. Роджерс) креативне освітнє середовище - є багатоаспектним явищем. Поєднує наступні сфери:

- *фізичну*, тобто матеріальні та умови, в яких відбувається навчальна й креативна діяльність;
- *психологічну*, яка визначається сукупністю індивідуальних характеристик учасників навчального процесу;
- *соціально-гуманну*, яка характеризується атмосферою взаємної пошани, дружелюбності, делікатності, створює комфорт і умови для творчої роботи, розкриває потенційні можливості кожного учня. Засобом впливу є доброзичливість педагога до своїх вихованців, увага, різноманітні форми роботи як на уроках, так і в позаурочний час, мовні, мімічні засоби, інтер'єр класної кімнати тощо.
- *віртуальну*, що забезпечує взаємодію між учасниками за допомогою Інтернет-технологій;
- *біологічну*, яка розглядається в межах інклюзивної освіти.

Прихильники теорії розвиваючого навчання виділяють декілька головних моментів, які сприятимуть створенню на уроці креативної атмосфери:

- ✓ учитель повинен навчитися демонструвати дітям живе мислення. Він виступає не як носій певної готової інформації, а як людина, яка знає, як набуваються знання;
- ✓ знання на уроках не повинні бути лише репродуктивними, вони виводяться, формулюються шляхом колективних роздумів на основі наявних знань і фактів з минулого досвіду дітей;
- ✓ основною метою уроку є не пошук і розв'язання певних кількісних навчальних завдань, а створення таких проблемних ситуацій, у яких повинна з'явитись думка, постійно працювати дитяча інтуїція, здогадка, творча уява тощо [7, с. 36].

Джордж Гілфорд виділив такі способи стимуляції активності школярів:

✓ забезпечення сприятливої атмосфери в процесі навчання. Доброзичливість з боку вчителя, його відмова від гострої критики на адресу учня сприяє вільному прояву дивергентного мислення;

✓ збагачення навколишнього середовища найрізноманітнішими новими для нього предметами і стимулами з метою розвитку його допитливості;

✓ заохочення до пошуку оригінальних ідей;

✓ забезпечення можливостей для практики. Широке використання питань дивергентного характеру стосовно найрізноманітніших навчальних та позанавчальних галузей;

✓ використання особистого прикладу креативного підходу до розв'язання різноманітних проблем;

✓ надання дітям можливості активно ставити питання [2, с. 4].

Креативний учень є дзеркальним відображенням креативного вчителя. Головне, без чого не може обійтися педагог, - це активна позиція вчителя – творця, а не спостерігача. Не буде вогника у вчителя - він ніколи не зможе запалити його в учнях.

Учитель не зможе розвиватися креативність у своїх учнів, якщо він не є креативним. Таким чином, джерелом педагогічної діяльності, що дозволяє розвиток креативності в учнів є той же вчитель і його професійна компетентність, в тому числі, насамперед, його креативне ставлення в навчальному процесі.

Як відомо, стиль мислення закладається з дитинства, тому необхідно з раннього дитинства учити дітей мислити креативно й важливо, щоб вони володіли технологіями креативності, а саме спеціальними прийомами «генерації ідей».

Важливо, щоб за роки навчання в школі дитина навчилася вирішувати навчальні та життєві задачі креативно, «пізнала себе» - оцінила свої слабкі та сильні сторони для прийняття найголовнішого в житті - ким та яким бути.

Кожен творчий фахівець у своєму розвитку, за твердженням І. Раченка, проходить певні стадії:

- ✓ професійне становлення, шлях «спроб і помилок», особистих пошуків у професійній діяльності;
- ✓ стихійне самовдосконалення, яке полягає в орієнтації творчої діяльності працівника на розширення базових знань, умінь та навичок;
- ✓ планомірна раціоналізація особистісної творчої діяльності, що виражається у плануванні педагогом власного творчого досвіду, а також у несистемному використанні власних новацій у професійній діяльності;
- ✓ оптимізація процесу і результатів праці: період, коли творча діяльність не лише планується, а й на основі наукової організації праці прогнозується її розвиток [6].

Основні *умови* перетворення діяльності вчителя у креативну: усвідомлення себе як творця в педагогічному процесі; усвідомлення сутності, значення і завдань власної педагогічної діяльності, її мети; сприймання вихованця як особистості в педагогічному процесі (як об'єкт і суб'єкт виховання); усвідомлення власної креативної індивідуальності.

Ми вважаємо, що ефективність розвитку креативності *майбутніх учителів* зросте, якщо в процесі навчання у ВНЗ дотримуватися наступних *умов*:

- формування у студентів чіткого уявлення про сутність поняття «креативність»;
- креативний підхід до проведення різних видів завдань на заняттях для підвищення захопленості обраною професією;
- створення середовища, сприятливого для розвитку креативності майбутніх учителів шляхом усунення бар'єрів креативності та демонстрацією викладачами зразків креативної поведінки;
- використання сучасних (комп'ютерних) технологій навчання.

Бар'єри прояву креативності вчителя: боязкість оцінки іншими людьми. У будь-якій новій справі завжди є велика вірогідність невдачі, помилки. Часто ми вважаємо за краще зробити що-небудь старим перевіреним способом, ніж експериментувати, сподіваючись на успіх.

Потрібно достатній рівень сформованості вміння долати перешкоди, які можуть виникнути на шляху розвитку креативності вчителя. Наприклад, такі:

1) *конформізм* – бажання бути схожим на інших учителів; учитель боїться висловити незвичайні ідеї через страх показатися смішним або не дуже розумним;

2) *самокритичність* – учителі, які бояться власних ідей, як правило, не бувають новаторами; необхідно своєрідну рівновагу між обдарованістю і самокритичністю, бо занадто прискіплива самооцінка може призвести до творчого тупику;

3) *страх* – страх невдачі сковує уяву й ініціативу вчителя;

4) *ригідність* – утрудненість у зміні способів діяльності в нестандартних умовах;

5) *швидкість* – прагнення знайти рішення нового завдання негайно; але надмірно висока мотивація часто сприяє прийняттю неадекватних, помилкових рішень [6, с. 18].

Таким чином, проаналізувавши погляди сучасних дослідників на проблему розвитку креативності майбутніх учителів, можна виявити основні шляхи розвитку креативності майбутніх учителів різних профілів навчання:

1) формування чітких уявлень про сутність креативності;

2) формування стійкої творчої мотивації;

3) створення установки на саморозвиток та самовдосконалення креативних якостей особистості;

4) створення на заняттях креативного клімату;

5) активізація науково-дослідницької діяльності;

6) використання різноманітних інноваційних педагогічних технологій, які сприяють розвитку креативності.

Креативна стратегія детермінує зміни у всіх компонентах: *навчальний процес* набуває креативного характеру й передбачає варіативність, пошук, відкриття і творче засвоєння суб'єктами навчання чужого досвіду.

Метою навчання стає забезпечення умов саморозвитку особистості, задоволення її освітніх потреб і розвиток креативних здібностей школярів.

Зміст навчання динамічний, постійно оновлюючий; *навчальна інформація* має альтернативний, проблемний характер, здобута переважно самостійно з частотним продукуванням індивідом власних ідей.

Мотивація школярів внутрішня, заснована на самоактуалізації особистості. *Тип мислення* – поєднання дивергентного (креативного) та конвергентного (логічного).

Функції вчителя розширюються до організації співтворчості з учнями, їхньої самостійної пізнавальної діяльності, консультування. *Функції учня* полягають в активній пошуковій діяльності й постійному саморозвитку.

У формах організації навчання домінує суб'єкт-суб'єктна взаємодія; *пріоритетними методами* є проблемний виклад, евристичний, дослідницький. Розширюються *форми організації контролю* – тестовий, взаємоконтроль, експертна оцінка, рейтинг тощо.

Вимогою сьогодення є формування покоління вчителів нової генерації, здатних до навчання креативних дітей. Тільки креативний учитель спроможний креативно підходити до навчання сучасних учнів, розвиток їх креативних здібностей.

У творчій педагогічній діяльності, на думку її дослідників, можна визначити п'ять основних підсистем.

1. *Дидактична підсистема* характеризує ступінь володіння вчителем змістом навчального матеріалу, формами, методами, засобами ефективно організації навчальної творчої діяльності учнів;

2. *Виховна підсистема* характеризує творчу педагогічну діяльність учителя із забезпечення психолого-педагогічних умов для формування кожного учня як особистості через активну життєву діяльність вихованців, їх креативний розвиток, самореалізацію потенційних можливостей у різних видах діяльності;

3. *Організаційно-управлінська підсистема* характеризує творчу педагогічну діяльність учителя з розвитку здатності до самоуправління і комунікації;

4. *Підсистема самовдосконалення* характеризує творчу педагогічну діяльність учителя з підвищення своєї професійної та загальної культури з самовиховання і саморозвитку професійно-значущих якостей, педагогічної майстерності, створення своєї творчої лабораторії;

5. *Громадсько-педагогічна підсистема* характеризує професійний, громадський та особистісний рейтинг учителя.

У цих підсистемах різні вчителі можуть перебувати на різних творчих рівнях:

1. *Репродуктивний рівень* передбачає, що вчитель працюючи на основі вироблених до нього методик, рекомендацій, досвіду, відбирає ті, які найбільше відповідають конкретним умовам його праці, індивідуально-психологічним особливостям учнів.

2. *Раціоналізаторський рівень* передбачає, що вчитель на основі аналізу свого досвіду, конкретних умов своєї педагогічної діяльності вносить корективи у свою роботу, удосконалює та модернізує її;

3. *Конструкторський рівень* передбачає таку діяльність учителя, у якій на основі свого досвіду, знань психолого-педагогічних особливостей учнівського колективу, використовуючи існуючі методики, учитель конструює свій варіант вирішення педагогічної проблеми;

4. *Новаторський рівень* передбачає вирішення педагогічної проблеми на принципово нових засадах, відрізняється новизною, оригінальністю та високою результативністю.

Отже, творчий учитель - це особистість, яка характеризується високим рівнем педагогічної креативності (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності), відповідним рівнем знань предмету, який викладає, набутими психолого-педагогічними знаннями, вміннями та навичками, які, за сприятливих для педагогічної творчості учителя умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність із розвитку потенційних творчих можливостей учнів .

Творчість є необхідною складовою праці вчителя. Без неї неможливий педагогічний процес. Творчість педагога специфічна за своєю суттю. Учитель дає науковим фактам, гіпотезам, теоріям нове життя, відкриваючи їм шляхи до розуму і серця своїх учнів. При цьому творчість - необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості. Творчість, розвиваючи креативні здібності, формує педагогічну талановитість учителя.

Слід зазначити, що ефективний розвиток педагогічної творчості і самореалізація вчителя можливі тоді, коли діяльність школи, система методичної роботи будується з урахуванням особистості вчителя, його віку, стажу, рівня педагогічної майстерності, ініціативи та здібностей.

Схильність учнів до певного виду творчості багато в чому залежить від інтересів учителя. Критеріальними підставами типології вчителів ми виділяємо їх володіння методикою розвитку креативних здібностей учня і вміння створити його портрет.

Група вчителів *першого типу* є досить великою. Це вчителі, які не володіють методикою розвитку креативних здібностей учнів і не вміють створювати портрет креативного учня. Вони знаходяться на етапі наслідування-копіювання.

Оскільки у вчителів цього типу сильне прагнення діяти за зразком, не виходити за рамки початкового способу діяльності, педагогічна підтримка для них важлива в особі наставника з розвиненими креативними здібностями, сформованої креативної компетентністю – це *група вчителів-ретрансляторів*.

Найбільша *група вчителів другого типу* – *вчителі-експлікатори* (від слова експлікація – пояснення, розгортання). Цей тип педагогів знаходиться на етапі переходу від наслідування-копіювання до творчого наслідування. Вони намагаються розвинути креативні здібності своїх учнів, знають, як це робити, але не можуть створити портрет креативного учня, його описати. Цей тип учителів потребує педагогічної підтримки, яка може проявитися у розвитку їхньої власної креативності.

Третій тип – вчителі-імпровізатори – сама нечисленна група респондентів. Вони здатні створювати портрет креативного учня, але не можуть навчити дітей діяти креативно, не володіють методикою розвитку креативних здібностей учнів. Педагогічна підтримка даного типу вчителів необхідна в особі професійного методиста, здатного грамотно відкоригувати дії вчителя і надати більшу вагомість і значимість його діяльності.

Четверта група вчителів – вчителі-дослідники, що знаходяться на творчому рівні. Вони вміють створити власний стиль креативної діяльності і здатні навчити цього своїх учнів.

У результаті вивчення рівня креативності учнів, учителів дослідники прийшли до висновку щодо продуктивності роботи педагогів різних типів з розвитку креативності школярів. У вчителів з високим рівнем креативності (4-й тип) результати розвитку креативних здібностей учнів вище, ніж у вчителів із середнім рівнем креативності. Однак останні (2-й тип), знаючи прийоми і способи розвитку креативних здібностей учнів, також домагаються досить високих результатів. Нижче результати розвитку креативних здібностей учнів у вчителів 1-го і 3-го типів [1, с. 24-25].

Отже, вчитель з високим рівнем креативності більш успішно формує креативні здібності учнів, але і вчитель, який не володіє достатнім рівнем креативності, але володіє методикою її розвитку, також здатний розвинути креативні здібності учнів. Для учня важливий зразок для наслідування, «значущий дорослий», вплив якого стане визначальним у розвитку його креативних здібностей. Оскільки в загальноосвітній школі працюють учителі з різним рівнем креативності, вважаємо, що приналежність учителя до того чи іншого типу можна закріпити в якості тих кінцевих результатів, яких студент може досягти ще у ВНЗ у залежності від своїх індивідуальних здібностей.

Література

1. Брякова И.Е. Методическая система формирования креативной компетентности студентов-филологов педагогического вуза / И.Е. Брякова: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. СПб., 2010. - С. 27-29.

2. Гатанов Ю.Б. Курс развития творческого мышления (по методике Дж. Гилфорда и Дж. Рензулли): первый год обучения (для детей 6-10 лет) / Ю.Б. Гатанов. - СПб: ГП «Иматон», 1996. - 84 с. - С.4.
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд; пер. с англ. Э.А. Голубевой // Психология мышления [зб. / ред. А. М. Матюшкин]. - М.: Прогресс, 1965. - С. 443-456.
4. Левовицький Т. Професійна підготовка і праця вчителів / Тадеуш Левовицький; пер. з пол. А. Івашко; НАПН України, Пол.-укр. культ. т-во м. Маріуполя (Україна). – К.; Маріуполь: Рената, 2011. – 119 с.
5. Лейтес Н.С. Способности и одаренность в детские годы / Н.С. Лейтес. - М.: Знание, 1984. - 79 с. - С. 72.
6. Рындак В.Г. Педагогика креативности: монография / В.Г. Рындак. - М.: Универ. книга, 2012. - С. 18, 24-25.
7. Чудновский В.Э. Одаренность: дар или испытание / В.Э. Чудновский, В.С. Юркевич. - М.: Знание, 1990. - 122 с. - С.36.
8. Kwiatkowska H. Pedeutologia / H. Kwiatkowska. – Warszawa, 2008. – 260 s.
9. Kwolik P. Kompetencje zawodowe nauczycieli nauczania początkowego w zreformowanej szkole podstawowej (szkic teoretyczny) / P. Kwolik // Kompetencje nauczycieli w reformowanej szkole / pod red. Michalewskiej. – Katowice, 2003. – S. 25.
10. Myśl pedeutologiczna i działanie nauczyciela; red. A. Kotusiewicz. – Białystok, 2000. – Т. II. – S. 337–347.
11. Nauczyciel androgog na początku XXI wieku / red. W. Horynia, J. Maciewskiego. – Wrocław, 2004. – S. 23–24.
12. Nikitorowicz J. Edukacja regionalna i międzykulturowa / Jerzy Nikitorowicz. – Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2009. – 529 s.